

ՀԱՊԱՎՈՒՄՆԵՐԻ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ԴԱՍԻ ՄՈԴԵԼԱՎՈՐՈՒՄ ԲՈՒՀԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՈՒՄ
Ջուլֆայան Ռուզան Պոգոսով
բանասիրական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ,
Խ. Աբովյանի անվ. հայկական պետական մանկավարժական համալսարան, Հայաստան, ք. Երևան
Թորգոմյան Սոֆի Ֆելիքսով
մանկավարժական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ,
Խ. Աբովյանի անվ. հայկական պետական մանկավարժական համալսարան, Հայաստան, ք. Երևան

МОДЕЛИРОВАНИЕ УРОКА ОБУЧЕНИЯ АББРЕВИАТУР В УНИВЕРСИТЕТСКИХ КУРСАХ

Джулфаян Рузан Погосовна

*канд. филол. наук, доцент кафедры армянского языка и методики его преподавания,
Армянский государственный педагогический университет им. Х. Абовяна, Армения, г. Ереван*

Торгомян Софи Феликсовна

*канд. пед. наук, доцент кафедры армянского языка и методики его преподавания,
Армянский государственный педагогический университет им. Х. Абовяна, Армения, г. Ереван*

MODELLING A LESSON ON TEACHING ABBREVIATIONS AT UNIVERSITY COURSE

Julfayan Ruzan

*Ph. D. associate professor in Philological sciences
Chair of Armenian Language and its Teaching Methods
Armenian State Pedagogical University after Kh. Abovyan*

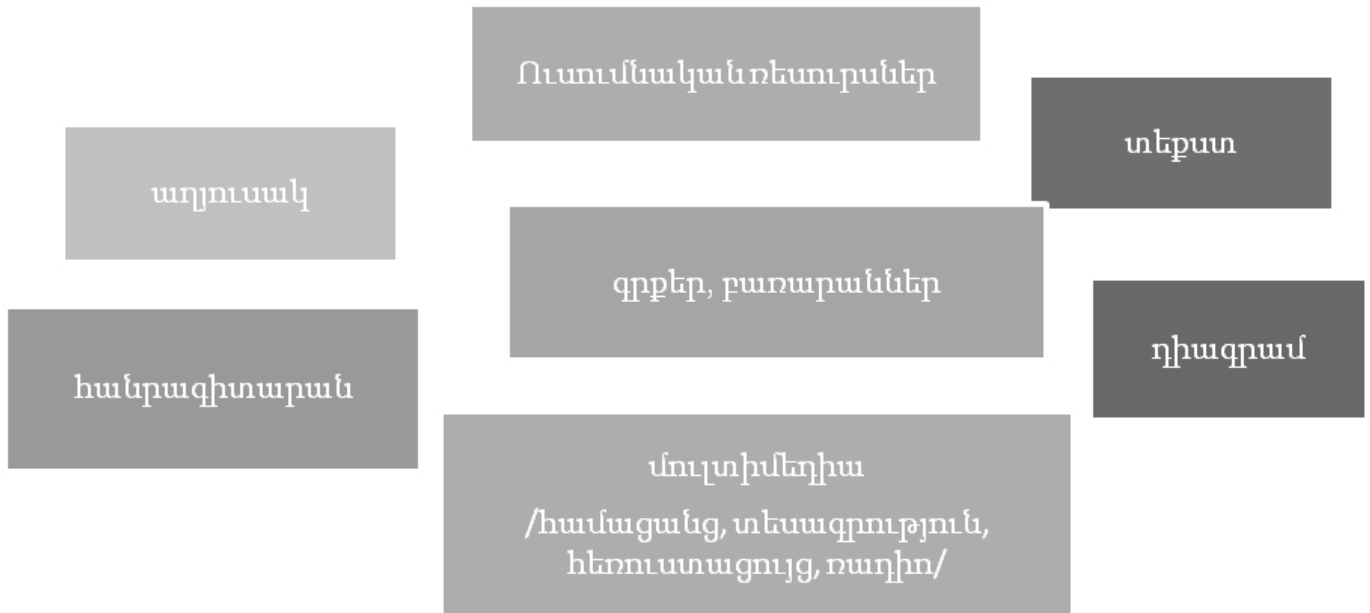
Torgomyan Sofi,

*Ph. D. associate professor in Pedagogical sciences
Chair of Armenian Language and its Teaching Methods
Armenian State Pedagogical University after Kh. Abovyan*

Аннотация. Сегодня более чем актуально проектирование и моделирование уроков с помощью интернета. Обучение по этой методике предполагает более практической постановки любого исходного вопроса. Студен-там поручается через интернет сайты и другие доступные источники изучить аббревиатуры, их типы, с целью определения подлинно армянских и заимствованных аббревиатур, также сферы их применения. Nowadays, it is actual more than ever to design and model classes through the internet. This teaching method implies a more practical solution to any baseline question. The current article instructs the students to study the materials available on the websites singled out by us, aimed at identifying the abbreviations and their types, as well as defining areas for the use of native Armenian and loan abbreviations, to search for other sources of information and to present them in computer format.

Այսօր առավել քան արդիական է համացանցի միջոցով դասերի նախագծումն ու դրանց մոդելավորումը՝ ՎԵԲ-որոնում (Web-Quest) [1, էջ 18-20]:

Վեբ-որոնումը հետազոտության վրա հիմնված ուսումնական գործունեություն է, որի ընթացքում սովորողների ձեռք բերած գիտելիքները, տեղեկատվությունը հիմնականում ստացվում են համացանցային աղբյուրներից՝ կայքեր, հանրագիտարաններ, ուսումնական նյութեր, գրադարաններ և այլն: Վեբ-որոնումը չի բացառում նաև տեղեկատվության այլ աղբյուրների՝ գրքեր, հոդվածներ, շտեմարաններ և այլն օգտագործումը

Վեբ-որոնման իրականացման քայլերը

Ծրագրային նյութերից ընտրել ուսումնական այն հարցը, որը պահանջում է լուծում, բազմակողմանի ուսումնասիրություն (հարցը լիովին կամ բազմակողմանիորեն արտահայտված չէ ծրագրում կամ դասագրքում):

Գտնել խնդրի կարևորությունն ու կիրառական նշանակությունը:

Որոնել մեր բնագավառին, առարկային վերաբերող համացանցային աղբյուրներ ու ռեսուրսներ, որտեղ տեղեկատվություն է պարունակվում ընտրված հարցի, խնդրի վերաբերյալ:

Գտնել տեղեկատվության այլ աղբյուրներ:

Սովորողների համար հստակ ձևակերպել հարցը, բացատրել խնդրի կարևորությունը, խնդրի կիրառման նշանակությունը:

Այս մեթոդով ուսուցումը ենթադրում է ելակետային որևէ հարցադրման առավել գործնական լուծում: Սովորողներին առաջադրվում է հետազոտել վարկածներ, փաստարկներ՝ դասը մոդելավորելու կամ խնդրին լուծում տալու նպատակով: Համացանցի միջոցով ստացված նյութը բազմակողմանի է ներկայացնում տեղեկատվությունը, բացահայտում է դրա կապը այլ բնագավառների հետ, ընդլայնում է որոնվող նյութի ներկայացման ձևերը՝ տեքստ, նկար, աղյուսակ, դիագրամ, ձայն, տեսագրություն և այլն:

Սովորողներին հանձնարարականներ տալ խնդրի լուծումը փնտրելու համար: Առաջադրել, թե ինչ տեղեկատվություն է անհրաժեշտ որոնել և որտեղ (հղումներ, գրականության ցանկ):

Հետևել տեղեկատվության վերամշակման, վերլուծման, եզրահանգման փուլերին:

Սովորողների հետ քննարկել արդյունքների ներկայացման ձևը: Քննարկել և մշակել հետազոտության գնահատման չափանիշները:

Ներկայացված աղյուսակում վեբ որոնման համար նախատեսված առաջադրանքները դասակարգված են ըստ բարդության:

Առաջադրանքների դասակարգում

Առաջադրանք

1. Թեմայի ուսումնասիրում՝ օգտագործելով առաջադրված հղումները:
2. Տրված թեմային վերաբերող մուլտիմեդիա նյութի հավաքածուի ստեղծում: Հղումները տրվում են:
3. Տրված թեմային վերաբերող փաստացի, կոնկրետ հարցերին պատասխանելու համար տեղեկատվության որոնում:
4. Անհատական հանձնարարականներ ուսումնասիրվող թեմայի վերաբերյալ:
5. Պրոբլեմային հանձնարարականներ: Հիմնահարցի մոդելավորում կամ լուծում:

Հապավումների ուսուցման գործընթացում որպես թիրախային խումբ ընտրում ենք ուսանողներին, քանի որ մեր ընտրած ուսումնական նյութը բուհական դասընթացում ուսումնասիրվում է ոչ բազմակողմանիորեն. չեն ներկայացվում հապավումների ծագման պատմությունը, տարբեր բնագավառներում դրանց գործածությունները, համառոտագրությունների, հապավումների և պատճենումների առնչության եզրերը, նորագույն հապավումների ճանաչման և կիրառության ուղիները: Հապավումները ճանաչելու, դրանց տեսակները տարբերակելու, բուն հայերեն և փոխառյալ հապավումների կիրառության ոլորտները սահմանելու նպատակով ուսանողներին հանձնարարում ենք մեր կողմից առանձնացրած կայքէջերում առկա նյութի ուսումնասիրություն, տեղեկատվության այլ աղբյուրների որոնում: Համապատասխան կայքէջեր, աղբյուրներ՝

□ www.nayiri.com

□ www.armenianlanguage.am/am/Encyclopedia_aghayan_eduard

□ lraber.asj.oa.am.pdf

□ «Իրավական ակտերի նախագծերի հրապարակման միասնական կայք»

□ «ՀՀ օրենսդրությունը»

□ «ՀՀ լեզվի մասին օրենք»

Աշխատանքի առաջին փուլում ուսանողին հանձնարարում ենք համառոտագրության և հապավման սահմանումները, հապավումների տեսակները, գրության կանոնները ներկայացնել առավել հարմար մեթոդով կամ մեթոդական եղանակով /տրամագրային բուրգ, Վեննի դիագրամ, երկթև աղյուսակ/:

Օրինակ՝ լեզվական իրողությունների ուսումնասիրության համար կիրառում ենք համադրության եղանակը:

Աղյուսակ 2.

Համառոտագրությունների և հապավումների համադրում

Համառոտագրությունները

1. Բառերի կրճատ գրության տեսակ:
2. Բաղադրիչների համառոտագրվող մասերը գրվում են առանձին-առանձին կրճատման նշան հանդիսացող կետով:
3. Համառոտագրվող բառերը կարդացվում են ամբողջությամբ, առանց կրճատման:
4. Համառոտագրվել կարող են ոչ միայն բառերը, այլև մեկ բառը:
5. Համառոտագրությունը բառաստեղծման միջոց չէ:

Հապավումները

1. Բառերի կրճատ գրության տեսակ:
2. Բաղադրիչների համառոտագրվող մասերը գրվում են միասին՝ առանց կետերի:
3. Հապավումները թե՛ գրավոր խոսքում (կարդալիս), թե՛ բանավոր խոսքում արտասանվում են հապավված ձևով:
4. Հապավումները պետք է բաղկացած լինեն առնվազն երկու բաղադրիչ բառերից:
5. Հապավումը բառաբարդման եղանակ է:

Ճանաչողական հանձնարարություն – տեղեկույթի վեր-որոնում

Նյութի հավաքածուի համալրման նպատակով կայքէջերից քաղված տեղեկույթի հիման վրա ուսանողները ներկայացնում են համառոտագրությունները՝ որպես հապավումներին նախորդած իրողություն:

1. Վիմագրության մեջ համառոտագրման հնարավորություններն անսահմանափակ էին:
2. Կցագրման-կապգրման համար հաստատված, պարտադիր ու որոշակի կանոններ չեն եղել. համառոտագրումը բխել է կոնկրետ նպատակահարմարությունից:
3. Մեկ կամ մի քանի տառերի համառոտագրման դեպքում, որոշ բացառությամբ, օգտագործվել են գծային, կետային և այլ պատվո նշաններ:

4. Գրեթե բոլոր կապգրերն իրենց գոյությունը պահպանել են մինչև XVIII դ. սկիզբը: Տպագրության լայն իրադարձությունների տարածումից հետո պատմական նշանակալից դեպքերի, հրահանգների, կարգադրությունների արձանագրումը քարերի վրա վերանում է, ուստի կապգրերի կիրառությունը շարունակվում է հիմնականում տապանագրերի վրա ընդհուպ մինչև մեր օրերը:

Կցագրման-կապգրման տարածված տեսակներն էին.

❖ Եղբայրագիր համառոտագրություն

— երբ առաջին տառի աջ սյունագծին կցվում - հյուսվում է հաջորդ տառի ձախ սյունագիծը և, այսպիսով, սյունագծերից մեկը հավասարապես ծառայում է առաջին և երկրորդ տառերին:

❖ Միատառ համառոտագրություն— երբ մեկ տառի վրա կցվում է //են մեկ կամ ավելի այլ տառեր:

❖ Խառը տարբերակ — երբ տառերը միաժամանակ կցվում են հաջորդաբար (ա տարբերակ) և իրար վրա (բ տարբերակ) կամ տառը կրկնվում է:

Համառոտագրության տարածված նշաններն էին.

□ Պատիվ նշանով գրություն / պատվագրություն/

Վիմագիր արձանագրություններում մեծ թիվ կազմող հայոց, տեր , աստված, Հիսուս // Յիսուս, Քրիստոս, թվին , ամեն, վասն, պարոն բառերը հաճախ համառոտագրվում էին պատիվ նշանով, որը դրվում էր տառի կամ տառերի վրա՝ բառի բաց թողնված հատվածի փոխարեն:

Ած
Հս
Քս
պն...

- Սյուն նշանով գրություն

Սյունը շեշտի նման նշան էր, որ դրվում էր բաց թողնված ա տառի փոխարեն՝
խ'ղ'ղ
ժ'մ'ն'կ
□ Երկվորյակ նշանով գրություն

Երկվորյակը այժմյան չակերտի նման նշան էր, որ դրվում էր բաց թողնված ձայնավորի փոխարեն՝
խ''ն''րհ''թիվն [2, էջ 61-78]:

Աշխատանքի երկրորդ փուլում

Սովորողներին առաջադրվում է խնդիրը, ապա տրվում են հանձնարարականներ լուծումը փնտրելու համար:

Խնդիր

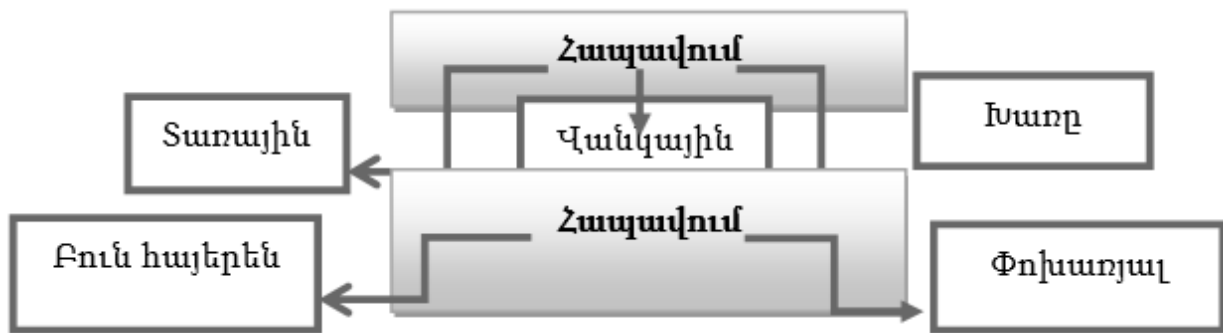
- իրավաբանություն
- տնտեսագիտություն

□ լրագրություն

բնագավառներին վերաբերող հապավումները

Աղյուսակ 3.

Հապավումների տեսակները

Առաջադրել, թե ինչ տեղեկատվություն է անհրաժեշտ որոնել և որտեղ (հղումներ, գրականության ցանկ):

Որոնողական հանձնարարականներ

Օգտվելով նախարարությունների կայքէջերից, օրինագծերից, լրատվական աղբյուրներից, մասնագիտական գրականությունից, բառարաններից՝ առանձնացնել վերոնշյալ բնագավառների խառը բառացանկեր և դրանք դասդասել ըստ տեսակների, գրության եղանակների

առանձնահատկությունների՝ կիրառելով խմբավորում մեթոդական հնարը: Աշխատանքը կարելի է ներկայացնել անհատական և խմբային եղանակով:

Իրավաբանական, տնտեսագիտական և լրագրողության տերմին-հապավումների ցանկ [3, էջ 5-7]

1. ԱԱԳ - ազատ առևտրի գոտի
2. ԱԱԾ - ազգային անվտանգության ծառայություն
3. ԱԱՊ - առևտրաարդյունաբերական պալատ
4. ԱԽ - անվտանգության խորհուրդ
5. ԱՄՖ - Արհմիությունների միջազգային ֆեդերացիա
6. ԱՎԾ - ազգային վիճակագրական ծառայություն
7. ԲԲԸ - բաց բաժնետիրական ընկերություն
8. ԲՇՀՀ - բաց շուկայի համերկրային հանձնաժողով
9. ԵՏՄ - Եվրոպական տնտեսական միություն
10. ԶԼՄ - զանգվածային լրատվական միջոց
11. ԻՐՏԵԿ - իրավական տեղեկատվություն
12. ՀԱԱ - համախառն ազգային արդյունք
13. ՀԲ - Համաշխարհային բանկ/հայկական բանակ
14. ՀԳԸ - հայ գործարարների ընկերություն
15. ՀԸ - հեռուստաընկերություն
16. ՀԿ - հասարակական կազմակերպություն
17. ՀՀ ԻՄ - ՀՀ իրավաբանների միություն
18. ՀՄՄ - Հայաստանի սպառողների միություն
19. ՀՔԾ - հատուկ քննչական ծառայություն
20. ՄԻԳՀ-Մարդու իրավունքների գերագույն հանձնակատարի գրասենյակ
21. ՄԻԵԴ - Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան
22. ՄԻՀՀ- Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագիր
23. ՄԻՊ - մարդու իրավունքների պաշտպան
24. ՄՄ - Սպառողների միություն
25. ՄՆ - սոցիալական ներդրում
26. ՏԱՄ - Տնտեսական և արժույթային միություն /Եվրոպա/
27. ՏԲԶ - տնտեսական բարեկեցության չափանիշ
28. ՓՄԶ - փոքր և միջին ձեռնարկություններ
29. ՔԿԱԳ - քաղաքացիական կացության ակտերի գրանցման մարմին
30. ՔՕ - քաղաքացիական օրենսգիրք // քրեական օրենսգիրք

Աշխատանքի երրորդ փուլում սովորողներին առաջադրվում են պրոբլեմային հանձնարարականներ [4, էջ 293-294]:

Հիմնահարցի մոդելավորում

Փոխառյալ վանկային և խառը հապավումների ուսումնասիրությունը կառուցում ենք կիսապատճենումների կադապարների համեմատությամբ:

Ներկայացվում են փոխառյալ հապավումներ և կիսապատճենումներ եզրերի սահմանումները:

Փոխառյալ են այն հապավումները, որոնք հայերենը վերցրել է օտար լեզուներից՝ ռուսերեն, անգլերեն, ֆրանսերեն:

Պատճենումը փոխառության եղանակ է, երբ լեզվական միավորը՝ բառը, կայուն բառակապակցությունը, դարձվածաբանական միավորը, արտահայտությունը (երբեմն նախադասությունը) ստեղծվում է այլ լեզվի համապատասխան միավորի կազմության կամ իմաստային կադապարով, նրա ընդօրինակմամբ: Կադապարող տարրերը կարող են լինել թե՛ սեփական լեզվի բառակազմական միավորներից և թե՛ սեփական և փոխառյալ: Պատճենման տեսակ

են կիսապատճենումները (մասնակի պատճենումներ), որոնց կադապարատարներն արտահայտվում են ն' փոխառյալ, ն' սեփական լեզվի բառակազմական միավորներով, ինչպես՝ автостоянка - ավտոկանգառ, электростанция - էլեկտրակայան, кинозвезда - կինոաստղ:

Ըստ Է. Աղայանի՝ հապավումների մասին խոսելիս պետք է անդրադառնալ նաև հապավումների պատճենումներին, ըստ որում, պատճենում կարելի է համարել ոչ թե բուն հապավումները, այլ այնպիսի հապավումները, որոնք բաղադրյալ անունների գեղջումներով ընդօրինակում են այլ լեզուների հապավումները. հայերենը հետևում է օտար լեզվում հապավված բառի սկզբունքներին [5, էջ 13-28]: Ուսանողներին հանձնարարում ենք, օգտվելով վերոնշյալ կայքէջերից, լրատվական աղբյուրներից, մասնագիտական գրականությունից, բառարաններից, առանձնացնել փոխառյալ հապավումների, կիսապատճենումների և կիսապատճենում – հապավումների օրինակներ և դրանք դասդասել եռաթև աղյուսակում:

Աշխատանքը ներկայացվում է խմբային եղանակով:

Օրինակ՝ տեխնոնում, մուլտիերոս, էլեկտրակայան, քաղակտ, մարզկենտրոն, պետհամարանիշ, էլփոստ, մուլտծրագիր, զինգրքույկ, գիտխորհուրդ, ավտոկանգառ, էներգամատակարարում, տեխստուգում, գիտարշավ, ավիադպրոց, էլցանց, ճանշին-տեղամաս, էլեկտրագողել, ժողգործիքներ, ֆինբաժին, պատմատ, կենցաղսպասարկում, ընդկազմբաժնավար, էլեկտրադիտակ, կինոաստղ և այլն:

Աղյուսակ 4.

Հապավումների և կիսապատճենումների ներկայացում

Հապավումներ	Կիսապատճենումներ	Կիսապատճենում - հապավումներ
կենցաղսպասարկում մարզկենտրոն	միկրոաշխարհ մակրոտնտեսագի տություն	տեխնոնում մուլտծրագիր

Գրականության ցանկ.

1. Ուսուցման ժամանակակից մեթոդներ, հնարներ, վարժություններ, ԿԱԻ, Լոռու մասնաճյուղ, Վանաձոր, 2008, էջ 18-20:
2. Iraber.asj-oa.am/1968/1/1978-4(61).pdf, Ս. Սաղումյան, Համառոտագրությունը հայ վիմագրության մեջ, էջ 61-78:
3. Գյուրջինյան Դ., Հայերենում գործածվող տառային հապավումների բառարան, Ե., 2007, էջ 5-7 :
4. Մուքիասյան Ա., Ժամանակակից հայոց լեզու, Ե., 2008, էջ 293-294:
5. Iraber.asj-oa.am/2401/1/1979-6(13).pdf, Է. Աղայան , Ժամանակակից հայերենի հապավական բարդությունները, Հապավումներ, էջ 26-27: